

Interculturele competenties

Noordhoff Uitgevers

Patrick T.H.M. Janssen

1^e druk

Interculturele competenties

Patrick T.H.M. Janssen

Noordhoff Uitgevers, Groningen/Utrecht

Ontwerp omslag en binnenwerk: G2K Ontwerpers, Groningen

Omslagbeeld: Shutterstock

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers BV, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

0 / 18

© 2018 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-86886-4

ISBN 978-90-01-86885-7

NUR 801

Woord vooraf

Een van de meest aan mij gestelde vragen tijdens het schrijven van dit boek was 'Culturele wat?', vergezeld van een glazige blik. En dat is precies waarom ik dit boek heb geschreven: er is nog steeds weinig bekend over cultuur, cultuurverschillen en interculturele competenties.

Veel mensen zijn er nog steeds niet van doordrongen dat kennis over cultuur, cultuurverschillen en interculturele competenties noodzakelijke verworvenheden zijn voor de huidige maatschappij. Het zijn competenties die mensen elke dag kunnen gebruiken.

Het is niet algemeen bekend dat communicatie tussen mensen uit verschillende culturen wezenlijk anders is dan communicatie tussen mensen met dezelfde culturele achtergrond. Juist doordat mensen elkaar 'normaal' benaderen, 'want diep vanbinnen zijn we allemaal hetzelfde' (wat dus niet het geval is), ontstaan er vaak miscommunicatie en irritaties die niet zelden tot conflicten leiden.

Als ondernemer in Zuid-Amerika en als docent cross-culturele communicatie op TIO in Amsterdam ben ik erachter gekomen dat veel informatie in boeken en websites beperkt bleef tot het aanreiken en herhalen van bestaande theorieën en begrippen. Professionals, docenten en studenten bleven zitten met de vraag wat ze nu precies moesten *doen* om goed te kunnen functioneren in een interculturele omgeving. Hóe die modellen en culturele kennis om te zetten in praktische vaardigheden. Daar bleek weinig over geschreven te zijn. Met dit boek heb ik geprobeerd hier een oplossing voor aan te dragen, door de bestaande theorie te koppelen aan praktische vaardigheden.

Een tweede reden voor het schrijven van dit boek is dat interculturele communicatie schromelijk onderschat wordt. Een van de grootste valkuilen bij intercultureel communiceren is dat mensen in eerste instantie denken dat ze dat wel kunnen – zonder enige hulp van buitenaf – en dat het aanleren van interculturele competenties eigenlijk overbodig is.

Pas als mensen daadwerkelijk voor langere tijd contact hebben met mensen uit een andere cultuur, bijvoorbeeld in multiculturele steden als Amsterdam en Rotterdam, of als ze wonen en werken in een ander land of bij een internationaal bedrijf, dan komen ze er na enige tijd achter dat hun normale manier van communiceren niet blijkt te werken. Er is geen 'normaal' tussen mensen uit verschillende culturen.

Het gevolg is dat mensen gefrustreerd raken, doelen niet worden bereikt, multiculturele teams uit elkaar vallen in subculturen en matig tot slecht of helemaal niet meer functioneren. Expats keren teleurgesteld terug naar hun land van herkomst. Kortom: interculturele communicatie is een stuk moeilijker dan mensen denken. Vooral zonder de bijbehorende competenties.

Uit onderzoek en uit ervaring blijkt dat in een multiculturele omgeving het hebben van interculturele competenties de grootste bepalende factor voor het verschil tussen succes en mislukking is. Uitzonderingen daargelaten, komen interculturele competenties niet vanzelf: deze moeten geleerd en geoefend worden. Vandaar dit boek.

Dit boek is nadrukkelijk geschreven vanuit een wetenschappelijk standpunt. Het probleem van praten en lezen over cultuur is dat mensen meestal direct gaan oordelen en veroordelen. Het is mijn intentie om de lezer/student te laten kijken en reflecteren vanuit een wetenschappelijk standpunt: niet oordelen, maar kijken hoe het in elkaar zit. Leren hoe de theorie toe te passen in de praktijk.

Het schrijven van dit boek is geen makkelijk proces geweest. Na een stormachtig begin sloeg het gevreesde 'writers block' toe. Het project 'schrijf een educatief boek' bleek niet zozeer uit schrijven te bestaan, maar vooral uit literatuuronderzoek. Zonder de professionele hulp van een aantal personen was dit boek er dan ook niet gekomen. In chronologische volgorde wil ik dan ook speciaal de volgende mensen bedanken. Mijn vrienden van jaren geleden in Ecuador, die mij het belang en de humor van culturele communicatie hebben laten zien en mij geïnspireerd hebben, met name Nathaly, Clarissa, Stephanie, Cherise, David, Reece, Tony en Laszlo; Petra Prescher van Noordhoff Uitgevers voor haar enthousiaste begeleiding; Maaïke Jongepier voor haar rol als tweede lezer op cultureel gebied: dank voor de waardevolle tips en het checken op inconsistenties; Geert Hofstede voor het nalezen van hoofdstuk 5 en Caroline Lewis voor de nodige input voor hoofdstuk 6; Robert Stomppff voor zijn advies op het gebied van de dialoog en Mariska van der Linden voor haar bijdrage als grondige en onderwijzende tweede lezer op het gebied van de Nederlandse taal.

Naast deze professionele hulp heb ik de afgelopen twee jaar gelukkig kunnen leunen op enkele vrienden die altijd klaarstonden met een goed glas bier en een verbazingwekkende hoeveelheid geduld om voor de zoveelste keer aan te moeten horen hoe moeilijk het schrijven van een boek wel niet is. Robert Stomppff, Anja de Bakker en Mariska van der Linden: zonder jullie steun, liefde, bier en incasservermogen was dit boek er niet gekomen. Mijn dank is groot.

Als laatste ben ik blij dat ik mijn eerste boek kan opdragen aan mijn ouders, Theo en Joke.

Ir. Patrick T.H.M. Janssen
Amsterdam, najaar 2017

Inhoud

Woord vooraf 3

DEEL 1

Wat is cultuur? 9

1 Dynamische definitie van cultuur 11

- 1.1 Inleiding 11
 - 1.2 Cultuur is van een groep 13
 - 1.3 Cultuur is aangeleerd 15
 - 1.4 Cultuur is relatief 16
 - 1.5 Cultuur is betekenisgeving 18
 - 1.6 Betekenisgeving door context 22
 - 1.7 Cultuur is een comfortzone 24
 - 1.8 Buiten de comfortzone: zo hoort het niet 25
- [Samenvatting 29](#)
[Vragen en opdrachten 30](#)

2 Waar komt cultuur vandaan? 33

- 2.1 Inleiding 33
 - 2.2 Universele dilemma's en basisaannames 35
 - 2.3 De evolutie van culturen 37
 - 2.4 Hoe uit de universele dilemma's een cultuur ontstaat 41
- [Samenvatting 46](#)
[Vragen en opdrachten 47](#)

3 Culturele identiteit 49

- 3.1 Inleiding 49
 - 3.2 Culturele software voor de hersenen 51
 - 3.3 Subculturen 54
 - 3.4 Landenculturen 56
 - 3.5 Stereotypering 59
- [Samenvatting 63](#)
[Vragen en opdrachten 64](#)

DEEL 2

Kennis opdoen: modellen en theorieën 67

4 Het meten van cultuurverschillen 69

- 4.1 Inleiding 69
- 4.2 Geschiedenis van interculturele communicatie 71
- 4.3 Waarom we cultuurverschillen willen meten 73
- 4.4 Meten is weten 75
- 4.5 Model van Hall: basiswaarden van communicatie 77
- 4.6 Model van Kluckhohn 80
 - Samenvatting 84
 - Vragen en opdrachten 86

5 Werken met het model van Geert Hofstede 89

- 5.1 Inleiding 89
- 5.2 Culturele dimensies 92
- 5.3 Machtafstandsindex 92
- 5.4 Individueel of collectief 96
- 5.5 Assertief of bescheiden: masculiene en feminiene landen 101
- 5.6 Onzekerheidsvermijding 105
- 5.7 Lange- of kortetermijngerichtheid 110
- 5.8 Hedonisme versus soberheid 113
- 5.9 Model van Hofstede toegepast op het stageverslag Vietnam 115
 - Samenvatting 119
 - Vragen en opdrachten 121

6 Werken met het model van Richard Lewis 123

- 6.1 Inleiding 123
- 6.2 Drie cultuurtypen 125
- 6.3 Linear-Active culturen 127
- 6.4 Reactive culturen 130
- 6.5 Multi-Active culturen 133
- 6.6 Aandachtspunten bij het model van Lewis 136
- 6.7 Persoonlijke test 137
- 6.8 Model van Lewis toegepast op het stageverslag Ecuador 139
 - Samenvatting 142
 - Vragen en opdrachten 143

DEEL 3

Competenties leren: interculturele communicatie in de praktijk 145

7 Culturele aspecten van communicatie 147

- 7.1 Inleiding 147
- 7.2 Communiceren is coderen en decoderen 149
- 7.3 Interculturele communicatie 151
- 7.4 Culture shock 151

7.5	Interculturele sensitiviteit	157
7.6	Model van Bennett	158
	Samenvatting	166
	Vragen en opdrachten	167
8	Effectief communiceren met andere culturen	169
8.1	Inleiding	169
8.2	Herkennen van een culture shock	171
8.3	Hoe om te gaan met de reflexreacties van een culture shock	174
8.4	Interculturele sensitiviteit vergroten: drie manieren	176
8.5	De vierde manier om interculturele sensitiviteit te vergroten: doorlopen van het model van Bennett	178
8.6	De vijfde manier om interculturele sensitiviteit te vergroten: diverse perspectieven kunnen innemen	180
8.7	Communiceren met twee partijen	184
8.8	Gouden omgangsregels van Lewis	186
	Samenvatting	188
	Vragen en opdrachten	190
9	Herkennen van verborgen culturele communicatie	193
9.1	Inleiding	193
9.2	De culturele ijsberg met verborgen betekenissen	195
9.3	Voorbeelden van verborgen betekenissen	196
9.4	Verborgen betekenissen van communicatiestijlen	202
9.5	Verborgen machtsbronnen	208
	Samenvatting	213
	Vragen en opdrachten	215
10	Omgaan met culturele conflicten	217
10.1	Inleiding	217
10.2	Definitie van conflict	219
10.3	Een cultureel conflict aangaan	220
10.4	Overtuigingen loslaten	222
10.5	Individuele overtuigingen in een cultureel conflict	226
10.6	De culturele dialoog voeren	228
	Samenvatting	236
	Vragen en opdrachten	238
	Geraadpleegde literatuur	239
	Over de auteur	240
	Register	241
	Illustratieverantwoording	244

DEEL 1

Wat is cultuur?

Het eerste deel van de drie delen in dit boek geeft inzicht in wat cultuur nu eigenlijk is en hoe cultuur verweven is met het dagelijks leven. Het eerste deel levert de basiskennis om de volgende twee delen beter te kunnen begrijpen.

Het is lastig om één perfecte definitie van cultuur te geven. Met de 'dynamische definitie van cultuur' wordt duidelijk gemaakt dat cultuur vele gedaantes kan hebben, maar wel gebonden is aan een aantal voorwaarden en eigenschappen. In hoofdstuk 1 wordt een begrippenkader gegeven waarmee 'cultuur' beschreven kan worden. Met de kennis van hoofdstuk 1 wordt inzichtelijk gemaakt wat in het dagelijks leven cultuur is en wat in dit boek onder cultuur wordt verstaan.

De cultuur van een samenleving heeft een ontstaansgeschiedenis. In hoofdstuk 2 wordt uitgelegd hoe het komt dat al die verschillende culturen in de wereld bestaan. De oorsprong van de culturen ligt 200.000 (Afrika) tot 40.000 (Europa) jaar achter ons. Toen de mensen uitwaaierden over de wereld, maakten groepen mensen verschillende keuzes met betrekking tot allerlei problemen die ze tegenkwamen. Het totale proces van keuzes maken, tot de tastbare gevolgen (cultuuruitingen) van die keuzes, wordt besproken.

Uiteindelijk gaat dit boek over competenties om met andere mensen om te gaan. Dat kan alleen als duidelijk is wie iemand is, wat zijn of haar belangrijkste waarden zijn. Individuele mensen horen niet bij één specifieke cultuur, maar zijn onderdeel van meerdere culturen binnen een samenleving. De begrippen landencultuur, identiteit, subcultuur en stereotype worden in hoofdstuk 3 uitgelegd.

1

Dynamische definitie van cultuur

1.1 Inleiding

Cultuur is een lastig te definiëren begrip. Er is niet één simpele definitie te geven. Wanneer mensen het over cultuur hebben is de betekenis afhankelijk van de context: er zijn landenculturen, bedrijfsculturen en subculturen in een samenleving (denk aan studenten, voetbalsupporters of hardrockliefhebbers).

In dit hoofdstuk worden enkele belangrijke termen en definities uitgelegd die nodig zijn om het begrip cultuur en de inhoud van dit boek beter te begrijpen. Met cultuur wordt geen kunst bedoeld. Schilderijen, zang, dans, toneel etc. zijn niet de aspecten van cultuur zoals in dit boek wordt besproken.

Cultuur blijkt een veel groter deel van ons leven te bepalen dan we denken, of soms zelfs willen geloven. Veel van wat wij mensen denken dat 'onze' gedachten zijn, 'mijn' beslissing is of wat 'ik' leuk vind, blijkt onderdeel te zijn van de eeuwenoude cultuur van 'onze' samenleving. Dat is wie wij zijn.

Bewustwording (wat weet ik)

- Dat cultuur een complex begrip is waarvoor niet één definitie te geven is.
- Dat cultuur een aantal eigenschappen en grenzen heeft.
- Dat onze cultuur een heel groot deel bepaalt van wie wij zijn en hoe ons leven eruit ziet.
- Dat er misverstanden kunnen ontstaan omdat mensen uit andere culturen een andere betekenis geven aan wat wij normaal noemen.

Kennis (modellen, begrippen, theorieën)

- Een begrippenkader van wat cultuur is en wat niet.

Competentie (wat kan ik)

- Begrip hebben van de grenzen van wat cultuur is.
- Kunnen herkennen van cultuur en culturele zaken in het dagelijks leven.
- Kunnen zien en uitleggen wat cultureel bepaald is.
- Kunnen herkennen van je eigen comfortzone.

Dauids dagboek

1

De multiculturele samenleving

De mensen die ze allochtonen noemen, denken de hele dag na over wat het betekent om te horen bij de mensen die ze allochtonen noemen. Bij iedere sociale interactie worden ze eraan herinnerd dat dit niet hun land is.

Hollanders denken nooit na over wat het

betekent om te horen bij de mensen die ze allochtonen noemen.

De mensen die ze allochtonen noemen, willen precies weten wie je bent.

Voor Hollanders maakt het niet uit bij welke groep iemand hoort. Het zijn allemaal allochtonen.

Hollanders zien geen verschil tussen een Antilliaan en een Surinamer. Ook niet tussen een Turk en een Marokkaan. Turken zijn boos op Marokkanen omdat die hun een slechte naam geven. Om dezelfde reden zijn Surinaamse negers boos op Antillianen. Ook dragen Antillianen te veel goud, spreken ze geen Nederlands en zijn ze dom. Alle lelijke slaven werden op Curaçao uit de boot gezet. De mooie slaven mochten doorvaren naar Suriname. Volgens Antillianen denken Surinamers altijd dat ze elite zijn.

Als een Hollander thuiskomt met een nieuwe verkering die hoort bij de mensen die ze allochtonen noemen, weet iedereen: die kon niet beter krijgen. Surinaamse negers vinden dat Surinaamse Hindoestanen kapsones hebben. Hindoestanen vinden negers lui en dom. Hollanders denken dat alle Zuid-Amerikaanse, Afrikaanse, Oost-Europese en Aziatische vrouwen die in Nederland wonen hoeren zijn. Antillianen uit Curaçao vinden dat Arubanen kapsones hebben. Dat komt doordat ze lichter zijn.

Arubanen denken dat Curaçaoënaars lui en dom zijn. Ze geven Antillianen een slechte naam omdat het allemaal criminelen zijn. Voor Hollanders is het normaal om grappen te maken over luie zwarte mensen die te laat komen. En over Marokkanen die liegen en stelen. Ze doen dit nooit in gezelschap van mensen die ze allochtonen noemen. Nog een Hollandse grap: zwarte mannen gaan iedere dag vreemd. Hollandse mannen gaan niet vreemd. Die gaan naar de hoeren. Dat is makkelijker, veiliger en op de lange termijn goedkoper.

Stadsnegers zeggen dat bosnegers achterlijke inboorlingen zijn. Stadsnegers komen uit Paramaribo, boslandcreolen uit het binnenland van Suriname. Bosnegers vinden dat stadsnegers denken dat ze elite zijn. Israëli's vinden dat Nederlandse Joden mietjes zijn. Als zij in de Tweede Wereldoorlog in Europa hadden gewoond, zouden ze die Duitsers even een lesje hebben geleerd. Nederlandse joden vinden Israëli's barbaren die op een beestachtige manier omgaan met Palestijnen.

Hollanders uit de Randstad weten dat Brabanders en Limburgers altijd liegen. Dat komt doordat ze katholiek zijn. Mensen uit het noorden en oosten zijn achterlijke boeren.

Alle Kaapverdianen wonen in Rotterdam. Niemand ziet het verschil tussen een Kaapverdiaan en een Antilliaan.

Kaapverdianen zijn boos omdat Antillianen hun een slechte naam geven.

Hollanders gaan er onbewust van uit dat mensen die ze allochtonen noemen minder slim en ijverig zijn dan echte Nederlanders. Mensen die ze allochtonen noemen weten dat ze op school en op het werk altijd worden achtergesteld.

Negers denken iedere dag aan de slavernij. Behalve negers denkt niemand ooit aan de slavernij.

Joden denken iedere dag aan de Tweede Wereldoorlog. Behalve Joden denkt niemand aan de Tweede Wereldoorlog. Hollanders weten dat Joden gierig zijn, en ze moeten eens ophouden met dat gezeur over de oorlog.

Joden vertrouwen Hollanders niet. Wat in de Tweede Wereldoorlog gebeurde, kunnen ze zo weer laten gebeuren.

Alleen gebeurt het dan niet met Joden, maar met Marokkanen.

Surinamers en Antillianen vinden dat Afrikanen ruw zijn, en onbeschoft en te zwart. Ze dansen raar en ze wonen met twintig mensen op een flat. Afrikaanse mannen zijn verkrachters die niet weten dat nee betekent: nee. Ze willen altijd betaalde seks doen met kleine meisjes. Afrikaanse vrouwen hebben snorren, baarden en een slechte huid.

Volgens Afrikanen denken Surinamers en Antillianen dat ze beter zijn, alleen omdat ze Nederlands spreken.

Amsterdammers kijken neer op de rest van Nederland.

De rest van Nederland vindt dat ze in O20 kapsones hebben.

Het zijn niet alleen Turken – alle mensen die ze allochtonen noemen zijn boos op Marokkanen, omdat die hun een slechte naam geven.

Marokkanen zijn boos op iedereen.

Robert Vuijsje, Alleen maar nette mensen. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam 2011

1.2 Cultuur is van een groep

Cultuur heeft altijd betrekking op een groep mensen. En die groep kan steeds een andere zijn: mensen zijn altijd onderdeel van diverse groepen, die allemaal hun eigen cultuur hebben. Iemand die in Nederland woont, is een 'Nederlander' maar ook een 'Europeaan' en een 'Brabander' of een 'Fries'. Daarnaast kan iemand zich verbonden voelen met zijn stad of wijk.

Subculturen

Behalve dat je je identificeert met een land, hoor je als individu bij allerlei culturele groepen. Je hoort bij de jongeren of bij de ouderen, je hoort bij een bepaalde religie of etniciteit, je hoort bij de aanhangers van een bepaalde voetbalclub enzovoort. Dit worden subculturen genoemd.

Iedereen is lid van meerdere subculturen. Sommige subculturen bestaan prima naast elkaar. Je kunt bijvoorbeeld een man zijn, 19 jaar oud (jongere), je bent geboren op het platteland, je ouders zijn in Nederland geboren en opgegroeid, je speelt voetbal, houdt van dancemuziek en bier drinken met je vrienden en je studeert nu in Utrecht aan een hbo-opleiding. Dit zijn al minimaal acht subculturen.

Sommige subculturen kunnen echter waarden hebben die onderling niet goed samengaan. Dit kan tot problemen leiden bij de mensen die hiermee te maken hebben. Denk aan geadopteerde donkere Afrikaanse kinderen die in Noord-Europa opgroeien: zij zijn opgegroeid als Duitser, Fransoos of Nederlander met bijbehorende zaken zoals studeren, voetbal, bierdrinken en hardrock. De buitenwereld communiceert vaak met hen op basis van hun uiterlijk of hun etnische achtergrond: 'Waar kom je vandaan?', 'Hoe lang woon je al in Nederland?', of nog erger: 'Wat spreek je goed Nederlands!' Dit kan tot een identiteitscrisis leiden: tot welke cultuur behoor ik? Je zou cultuur kunnen definiëren als datgene wat de leden van een groep onderscheidt van de leden van andere groepen. Kortom, het is belangrijk te beseffen dat een persoonlijke, culturele identiteit altijd bij een groep hoort en ook van die groep afkomstig is.

Culturele identiteit

Cultuur heeft altijd betrekking op een groep mensen.

1.3 Cultuur is aangeleerd

Cultuur is aangeleerd. Het zit niet in de genen die we van onze ouders hebben gekregen. Het genetisch DNA is voor iedereen ter wereld (min of meer) hetzelfde. Dat is de universele, menselijke natuur, zowel voor jou, voor mij, voor je docent, voor een Maori uit Nieuw-Zeeland, een Amerikaanse professor van Harvard, een Afrikaans stamlid in Sudan en een Chinese boer op het platteland. Alle mensen voelen dezelfde dingen: blijdschap, woede, verdriet, angst, eten en de drang tot voortplanten, hygiëne, sporten en spelen, vechten en liefhebben. Maar hoe mensen deze gevoelens laten zien, of niet laten zien, en hoe ze worden geuit, dat verschilt per cultuur.

Boosheid wordt in de Nederlandse cultuur duidelijk en instrumenteel geuit: men kan zien dat iemand boos is, want hij gedraagt zich boos. De emoties zijn duidelijk zichtbaar en daar houden Noord-Europeanen van: duidelijkheid en de waarheid. Als iemand boosheid speelt, als het niet echt blijkt te zijn (expressief gebruik van emoties) voelt de ander zich opgelicht: de getoonde emotie was niet de ware emotie. (In deel 3 van dit boek wordt het expressieve of instrumentele gebruik van emoties in de communicatie nader toegelicht.) Mensen die zijn opgegroeid in de Nederlandse cultuur, hebben als kind geleerd wat boosheid is en hoe iemand dat laat zien. In Azië worden die emoties veel minder getoond. Ook al is iemand boos, in de Aziatische cultuur is het niet de bedoeling dat hij of zij dat laat zien. Voor een Aziaat is het veel belangrijker dat de relatie met diegenen om hem of haar heen geen schade oploopt en het tonen van boosheid zou weleens onherstelbare schade aan relaties en zijn/haar reputatie kunnen toebrengen.

Alle mensen van alle culturen worden weleens boos. Hoe met die boosheid omgegaan wordt, en hoe die boosheid getoond wordt, is echter aangeleerd gedrag.

Het aanleren van cultuur gebeurt in eerste instantie in de opvoeding. Wie heeft er (in Westerse landen) niet ooit van zijn ouders te horen gekregen: 'Niet met je handen eten, gebruik je mes en vork!' Met als resultaat dat iedereen nu weet dat het de bedoeling is dat hij met mes en vork eet (ook al doe hij dit niet altijd, hij weet het wel!). Maar wat denk je dat een kind in Japan te horen heeft gekregen? Ook met mes en vork eten?

In tweede instantie leren mensen cultuur aan door socialisatie. Door omgang met anderen, op de kleuterschool, de lagere en middelbare school, sportclubs, in de omgang met vrienden, op het werk enzovoort.

Socialisatie

Hoe mensen zich uiten, alles wat ze doen, communiceren en denken, welke mening ze hebben: dat geheel noemt Geert Hofstede (zie hoofdstuk 5 voor het model van Hofstede) 'culturele programmering'. Hij schetst de analogie van een computer waarin cultuur als het ware het 'operating system' is van de hersenen. Deze 'software of the mind' zorgt ervoor dat mensen zich gedragen volgens de normen van de culturele groepen waarin ze leven. Een voorbeeld om dit te verduidelijken is de werking van smartphones. Alle telefoons doen in principe hetzelfde: ze bieden internettoegang, je kunt ermee bellen, berichten sturen, filmpjes op kijken enzovoort. Dit kun je vergelijken met de universele, menselijke natuur waarin alle mensen gelijk zijn: ze eten bijvoorbeeld allemaal als ze honger hebben, ze willen allemaal aardig gevonden worden, ze houden allemaal van hun kinderen, ze worden boos bij onrecht en hebben allemaal een survivalinstinct.

Culturele programmering

Elke smartphone doet dus hetzelfde, maar toch hebben ze niet allemaal hetzelfde besturingssysteem: er zijn telefoons die op Android draaien (bijvoorbeeld Samsung) en andere draaien op iOS (bijvoorbeeld de iPhone). Dit is te vergelijken met de geprogrammeerde cultuur. Mensen doen hetzelfde, maar de manier waarop ze dat doen ziet er anders uit. Een Duitser heeft een ander 'operating system' dan een Japanner. Alle mensen willen eten, alleen hebben sommigen geleerd dat dat met mes en vork hoort, en anderen dat dat hoort met stokjes. Nu geldt dit niet voor iedereen, sommige individuen zullen ondanks hun opvoeding en culturele programmering zich toch meer 'op hun plek' voelen in een andere cultuur.

VOORBEELD 1.1

Dag schoonheid, wie ben jij?

'Dag schoonheid,' zei ik. 'Ik ben David. Wie ben jij?'

'Wie, ik?' vroeg ze. 'Hier, kijk op mijn tanden.'

Dit was het echte leven. De enige echte mens die aan de andere echte mens liet zien wat er op haar gouden tanden stond geschreven. Op de rechervoortand stond in kleine letters 'row' en op de linkertand 'anda'.

'Ro-wan-da?' vroeg ik.

'Zo heet ik,' zei ze. 'Rowanda.'

Ik vroeg waarom ze die gouden tanden had genomen.

'Status?' Ze deed haar mond open, zodat ik goed kon kijken. 'Dat ze zien dat ik elite ben?'

Ik vroeg of Rowanda goed kon koken.

Dat kon ze niet. Ze woonde bij haar moeder. Die kookte altijd. Rowanda wilde wel graag leren.

Haar wenkbrauwen waren weggeschoren. Er zaten alleen twee getatoeëerde zwarte streepjes.

'Die heb ik laten zetten,' zei ze.

Ik vroeg waarom.

'Ik weet het niet.' Rowanda haalde haar schouders op. 'Mijn moeder heeft het ook.'

Robert Vuijsje, Alleen maar nette mensen. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam 2011

1.4 Cultuur is relatief

De dynamiek van cultuur zit hem erin dat iedereen altijd tot meerdere groepen behoort. Sommige groepen maken deel uit van een groter geheel. Bijvoorbeeld het ouderlijk gezin, de straat, de wijk, de stad, de streek of het land. Waarmee je je identificeert hangt maar net af van de relatieve positie ten opzichte van de groep die je inneemt. Wanneer je favoriete voetbalclub uit jouw stad tegen een andere stad speelt, identificeer je je als voetbalfan van de club uit jouw stad. Wanneer je echter het wereldkampioenschap voetbal kijkt, vervallen deze grenzen en identificeer je je als supporter van jouw land.

Relatieve positie

Hbo-studenten komen allemaal uit verschillende delen van het land. In de klas kunnen deze verschillen vaak gevoeld worden. Sommige studenten van het platteland voelen zich meer op hun gemak bij elkaar dan bij studenten die in een grote stad zijn opgegroeid. Het verschil in culturele achtergrond speelt een rol in de dynamiek van de klas. Wanneer er echter een competitie met andere scholen gehouden wordt, zullen de verschillen in de klas wegvallen tegen de verschillen met de andere scholen. Dan is het plotseling belangrijk op welke school ze zitten, niet of ze van het platteland of uit de stad komen. Ongemerkt is iedereen steeds bezig met zich af te vragen hoe hij zich volgens zijn culturele normen moet gedragen ten opzichte van de ander.

In de confrontatie met een andere cultuur verdwijnen de onderlinge culturele verschillen naar de achtergrond en komt het culturele verschil met de andere cultuur naar voren, waardoor de culturele dynamiek verandert.

**Culturele
dynamiek**

Een meisje van 18 jaar is op school een studente, die in een bepaalde relatie staat tot haar docenten. Wanneer datzelfde meisje hockeytraining geeft aan jonge kinderen, is zij in deze relatie ineens de leraar. Cultuur is afhankelijk van de rol en positie die iemand inneemt.

Lees het onderstaande stukje tekst goed door en bedenk wie dit gezegd kan hebben.

'Ze zijn zo arrogant, bij elke vergadering moeten ze hun punt maken en trekken alle onderwerpen naar zich toe. Maar als de baas zijn mening geeft, dan passen de anderen zich snel aan en uiteindelijk neemt hij de beslissingen.'

Zou dit gezegd kunnen zijn door een Nederlander over Duitsers? Dat zou zomaar kunnen want Duitsers zijn dominanter, meer rechtlijnig (of Linear-Active zoals Lewis in hoofdstuk 6 dat noemt) en gericht op prestige dan Nederlanders.

Maar dit zou ook zomaar gezegd kunnen zijn door een Ghanees over een Nederlander. In vergelijking met Afrikanen zijn Nederlanders dominanter en arrogant.

Of dit zou gezegd kunnen zijn door een Duitser, over Fransen. Het is bekend dat Duitsers Fransen maar arrogant vinden.

Of een Fransman zou dit gezegd kunnen hebben over een Noord-Amerikaan. Fransen vinden Amerikanen vulgair.

Wanneer een Nederlander zakendoet met een Noord-Amerikaan en het gaat erover wanneer een investering zich terugbetaalt, dan zal de Noord-Amerikaan zich verbazen over de langetermijnvisie van de Nederlander. Amerikanen willen binnen een halfjaar iets terugzien van hun investering, Nederlanders vinden het niet vreemd dat een bedrijf twee tot drie jaar nodig heeft om winst te maken. Japanners vinden Nederlanders juist kortetermijnplanners. Japanse bedrijven richten zich vooral op het voortbestaan en dus op de lange termijn, tien jaar is geen uitzondering.

VOORBEELD 1.2**A perspective on awful food**

Some time ago I was sitting in the kitchen and my Dutch roommate was telling us about his trip to the UK. He told us about all the places he went to and how beautiful it was. 'The only thing is that... well, you know, in the evening we had to make our own salad, otherwise it would have been hard.' My other Dutch roommate nodded understandingly, but I had no clue what he was referring to. 'What are you talking about?' I asked a bit puzzled. 'Well, British food is awful! They eat really unhealthy, a lot of fats, no vegetables. We needed something light and nice to take a break from all that junk food.'

I couldn't believe my ears! Dutch people complaining about food from another country?! This was greatly upsetting to me. The Dutch have a very bad reputation when it comes to their cuisine. When I told people in Italy that I was going to the Netherlands for my studies I often got the reply: 'How will you manage with the food over there?' Or again: 'A friend of mine is working there and he always eats alone, because his Dutch colleagues eat sandwiches at their desks. They don't take lunch breaks.' And of course: 'The food is awful, you'll only find peanut butter...' And so on. This scene in the kitchen of my student house made me realize how relative things are. It explains so much about the stereotypes and prejudices the people in the South and North of Europe have about one another. Or rather, how everything seems to depend on perspective, even if it's not 'North' versus 'South'. I wonder, for instance, what people in the UK think of the Dutch focus on punctuality.

Beatrice Landoni, student from Italy

Wageningen Resource Magazine, nr. 14, 10 maart 2016, 10e jaargang

1.5 Cultuur is betekenisgeving

Door middel van hun cultuur zijn mensen in staat om betekenis te geven aan de wereld om hen heen. 'Cultuur' dat is de verzameling van afspraken die stilzwijgend gemaakt is over hoe mensen hun wereld zien. Dat kunnen hele simpele zaken zijn.

Iemand zit aan tafel te lunchen en vraagt aan degene naast hem: 'Kun je mij het brood even aangeven?' Die persoon zal hem dan het brood aangeven omdat hij binnen een fractie van een seconde weet en begrijpt wat 'brood' is en wat 'aangeven' is. Beide personen spreken de Nederlandse taal en een gezamenlijke taal is een van de pijlers van een cultuur. De manier waarop hij het vraagt is beleefd en valt binnen het normale patroon van wat je zou verwachten. Dat hebben deze twee mensen samen geleerd tijdens hun opvoeding en op school. Daarnaast hebben beide personen de geheime afspraak in de zin begrepen. Het is een beetje flauw grapje, maar je zou deze vraag met een simpel 'ja' of 'nee' kunnen beantwoorden ('Kun je mij het brood even aangeven?' Antwoord: 'Ja ... ', en dan niks doen). In plaats daarvan begrijpen beide personen dat er geen antwoord wordt verwacht maar een actie, namelijk het brood aangeven.

Waarom denk je dat deze vraag zo indirect gesteld wordt, in plaats van dat er een bevel gegeven wordt? Waarom niet: 'Geef mij het brood!'?

De geheime afspraak is dat wanneer je beleefd wilt zijn, je de vraag indirect stellen in plaats van direct. Als je bijvoorbeeld wilt weten hoe laat het is, dan vraag je niet aan een vreemde in een openbare ruimte: 'Hé, hoe laat is het?' Maar je vraagt: 'Sorry, weet u misschien hoe laat het is?'

Al deze afspraken zijn je aangeleerd tijdens je vroegste jeugd: je ouders, je school, je vriendjes, kortom de hele maatschappij om je heen heeft je deze zaken geleerd (socialisatie). Al deze dingen samen vormen in je hoofd een enorme verzameling van informatie over wat de dingen in de wereld om je heen betekenen. Deze verzameling van informatie in je hoofd noemen we je referentiekader.

Referentiekader

Kijk naar de foto en beantwoord voor jezelf de volgende twee vragen:

- Wie zijn deze mensen?
- Wat gebeurt hier?

In culturele termen: wat is de betekenis achter dit plaatje, in jouw referentiekader? Of met andere woorden: wat vertellen jouw hersenen je over wat dit plaatje voorstelt?

Hoogstwaarschijnlijk heb je zelf in een paar seconden bedacht dat dit zakenmensen zijn en dat hier een begroeting plaatsvindt of een deal wordt beklonken. In een heel korte tijd ontstaat er een 'beeld', een 'betekenis' in je hoofd. Sta eens even stil bij de snelheid waarmee jouw hersenen een betekenis geven aan een plaatje waarin slechts een minieme hoeveelheid informatie staat. Dit is niet beredeneerd: het gaat razendsnel en automatisch. Je bewustzijn heeft nauwelijks invloed op dit proces, je hersenen geven zonder met jou te overleggen, betekenis aan de wereld om je heen.

'If all you have is a hammer, everything looks like a nail'

— Abraham Maslow

Wanneer je in de supermarkt loopt en je ziet op de fruitafdeling iets wat ongeveer 20 centimeter lang is, in een tros bij elkaar zit en krom en geel is, dan weet je direct dat dit bananen zijn. Omgekeerd, als je het woord 'banaan' hoort, zie je direct een banaan voor je. Je weet dat hij geel is en hoe een banaan hoort te smaken.

Je hersenen hebben slechts minieme informatie nodig om vanuit jouw referentiekader (je cultuur) betekenis te kunnen geven aan de wereld om je heen. Voor simpele zaken zoals voorwerpen en producten (hoe ziet een pen eruit, een stoel, een auto, een snelweg of een net pak?) levert dit weinig problemen op. Maar zelfs daar kunnen al kleine problemen ontstaan wanneer je jouw beeld van het woord 'banaan' meeneemt naar Zuid-Amerika, dan blijkt dat daar meerdere betekenissen te hebben: welke banaan bedoel je? De grote groene bakbananen, de kleine zoete banaantjes of de rode bananen?

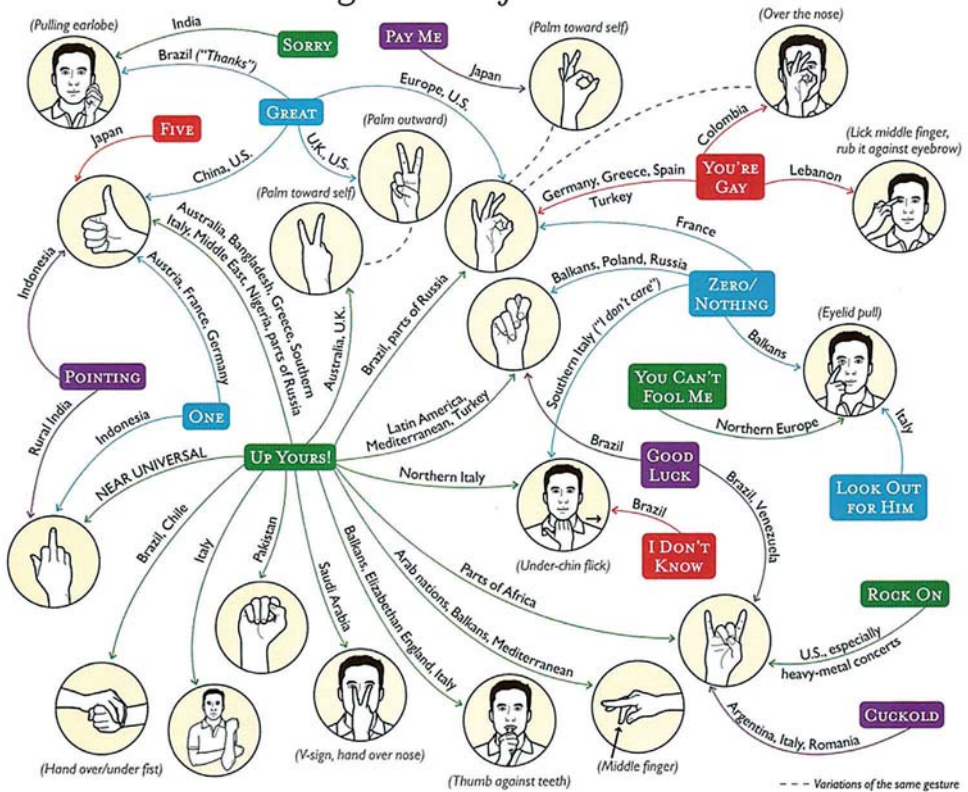

Verschillende soorten bananen

Voor rituelen en tradities wordt dit al wat lastiger: wat in de ene cultuur een zakelijke begroeting is, kan in de andere cultuur heel anders begrepen worden. Iemand een hand geven is niet overal hetzelfde. In delen van Noord-Europa is een snelle, stevige handdruk de norm. In delen van Zuid-Europa en in Centraal- en Zuid-Amerika is een handdruk langer en warmer. In Turkije wordt een heel stevige handdruk juist weer als onbeleefd en agressief beschouwd. In sommige Afrikaanse landen is een slappe handdruk de standaard. Veel mannen in islamitische landen schudden bovendien nooit de hand van een vrouw buiten het gezin.

Etiquette 101: Hand Gestures

The Tangled Web of Hand Gestures

Voorbeelden van non-verbale communicatie: handgebaren

Ook het cirkeltje met duim en wijsvinger betekent niet overal hetzelfde. In Nederland staat het voor 'oké' en ook in de duiksport (een subcultuur) is het een gebaar om duidelijk te maken dat alles goed gaat. In Japan staat het gebaar echter voor geld, met dit gebaar wordt de rekening gevraagd. In Arabische landen staat het weer voor het boze oog, wat ellende betekent. En in Brazilië is het een obscene gebaar.

Helemaal lastig wordt het wanneer je het over abstracte zaken hebt die je niet direct kunt waarnemen. Wat betekent bijvoorbeeld 'op tijd komen' voor jou? Is dat exact op het afgesproken tijdstip of mag je 5 minuten later komen? Of betekent 'op tijd' dat je er eerder bent? Of misschien wel 15 minuten later, of een uur later? En wat betekent 'beleefdheid' voor jou? En 'leiderschap'?

In andere culturen kunnen zaken een compleet andere betekenis hebben omdat mensen uit die andere cultuur een ander referentiekader hebben.

1.6 Betekenisgeving door context

Hier is een beschrijving van een voorwerp: 'Ik heb een dun cilindervormig staafje in mijn handen. Het is gemaakt van plastic en een beetje metaal, het is ongeveer zo lang als mijn hand en dunner dan mijn vinger. Aan de ene kant zit een punt, aan de andere kant een soort dopje. Wat zou het kunnen zijn?' Over het algemeen zullen weinig mensen hier een direct en overtuigend antwoord op weten te geven: het kan van alles zijn.

Er ontbreekt essentiële informatie om hier betekenis aan te geven. Een van de dingen die kan helpen betekenis te geven, is de context. Als erbij wordt verteld dat een student op college aantekeningen aan het maken is, dan wordt het al snel duidelijk wat het is: ... een pen natuurlijk.

Context

De context is de omgeving waarin iets zich bevindt. Voorwerpen, maar ook woorden, non-verbale communicatie en een kledingstuk, kortom veel zaken krijgen hun betekenis, of een andere betekenis, door hun omgeving of context. Wanneer je 'Ik houd van jou' zegt tegen je moeder, heeft dat een andere betekenis dan wanneer je dit zegt tegen je geliefde.

VOORBEELD 1.3

De kip in New York

Kent u het verhaal van de kip in New York? Antropologische onderzoekers lieten aan de leden van een primitieve stam in Papoea Nieuw-Guinea filmbeelden zien van Manhattan. Zij wilden deze mensen, die in hun leven nooit één stap buiten het oerwoud hadden gezet en helemaal niets van de Westerse wereld wisten, confronteren met het moderne leven. Als een soort schoktherapie kregen deze mensen een uur lang scènes te zien van mensenmassa's, wolkenkrabbers, auto's, bruggen, snelwegen en vliegtuigen. Achteraf werd hun gevraagd wat ze gezien hadden.

Hun antwoord: een kip.

Wat? Een kip? Hoezo, waar dan? Het was toch een film over New York? Hadden ze wel naar het scherm gekeken? Maar, inderdaad, toen de onderzoekers nog eens nauwkeurig de film terugkeken, bleek héél even, een fractie van een seconde, een man met een kip door het beeld te lopen. Alleen die kip werd door de oerwoudbewoners herkend, die konden ze thuisbrengen. Al de andere beelden van de wereldstad gingen als het ware het ene oog in en het andere oog weer uit. Er was eenvoudigweg geen haakje, geen referentie in het brein waaraan ze al die beelden van taxi's en flatgebouwen konden ophangen. Er was alleen een plekje voor die kip.

Robbert Dijkgraaf, 'De kip in New York', NRC, 11 november 2006

Het beeld van de pen en die kip zit in het geheugen van mensen. Wanneer mensen iets gezien hebben, dan refereren ze dit aan de dingen die zijn opgeslagen in hun geheugen. In het kader van cultuur kan dit geheugen gezien worden als een soort ladekast waarin observaties en ervaringen uit het verleden een plaats krijgen. Dit wordt het kader genoemd. Wanneer mensen iets zien, refereren ze aan het cultureel bepaalde kader om te

bepalen wat het is en wat de betekenis daarvan is. De betekenis die je aan iets geeft, hangt dus sterk af van de context waarin een voorwerp of product zich bevindt.

De cavia als huisdier

Wat betekent een cavia voor jou? Een aibaar huisdier? Een cavia is in Nederland voor veel kinderen hun eerste huisdier. Wat denk je dat kinderen uit Peru zien en denken bij dit plaatje? Hetzelfde als jij?

De cavia als eten

In Peru is de cavia geen huisdier om te aaien, maar voedsel. De betekenis van voorwerpen, producten, gedrag, rituelen en tradities is dus afhankelijk van de context.

1.7 Cultuur is een comfortzone

Je eigen cultuur geeft een gevoel van zekerheid, het geeft betekenis aan de onbekende wereld om je heen. Cultuur is als een soort bril waarmee je naar de wereld kijkt. Als een Nederlander naar de wereld kijkt, dan ziet hij of zij de wereld door de Nederlandse bril. Wanneer bijvoorbeeld een bedrijfsvergadering om 10:00 uur begint en drie mensen komen om 10:30 uur binnen, dan zijn deze mensen, bekeken door de Nederlandse cultuurbril 'te laat'. Een vergadering hoort op tijd te beginnen.

Wanneer dit bijvoorbeeld in Italië gebeurt, dan zijn ze echter niet te laat, volgens de Italiaanse culturele bril begint een vergadering toch pas als iedereen er is? Voor Italianen gaat een vergadering om de mensen en wat er besproken wordt, niet om het tijdstip.

Culturele bril

Een ander voorbeeld van een manier waarop je naar de wereld kunt kijken, is de roze bril. Als je verliefd bent zie je alles door een roze bril, en dus is alles mooi roze, je ziet geen fouten bij je partner. Zelfs als je vrienden je waarschuwen voor negatieve karaktertrekken in de persoon op wie je verliefd bent, dan wuif je die weg en wordt zelfs boos op je vrienden. Alles wat je ziet en meemaakt, zie je in het roze licht van je verliefdheid.

De culturele bril werkt precies zo. Alles wat je ziet, vertaal je via je culturele bril. Je neemt je eigen cultuur als norm om daar betekenis aan te geven. Vooral op vakantie kan dat soms tot schokkende ontdekkingen leiden. Op een markt in Zuid-Amerika kun je een hele kraam vol met schattige cavia's tegenkomen. De meeste toeristen zijn geschokt als ze erachter komen dat deze bedoeld zijn om op te eten. Aan de andere kant kijken de Zuid-Amerikanen je heel vreemd aan als je de cavia's oppakt en ze begint te aaien.

Comfortzone

Tegenover het gevoel van zekerheid, de comfortzone, staat een gevoel van onbehagen. Wanneer mensen worden geconfronteerd met een andere cultuur, geeft dat meestal een oncomfortabel gevoel. Mensen kunnen zich aangevallen of beledigd voelen en laten dan een afkeurende en boze reactie zien. Veel voorkomende reacties zijn:

'Waarom gedragen die mensen zich niet gewoon?'

'Als ze hier komen wonen, moeten ze zich maar aanpassen.'

'Gebruik nou eens je gezonde verstand!'

'Doe nou eens normaal, man.'

Normaal

Prima, dat doe ik! Maar wat is normaal? Jouw idee van normaal of mijn idee van normaal?

Het gezonde verstand van wie? Van jou of dat van mij?

Gezond verstand is voor elke cultuur anders. Wanneer je te maken hebt met verschillende culturen, is het slim om je gezonde verstand even te parkeren. Ook dat wat jij normaal vindt, kun je maar beter even loslaten tijdens interculturele communicatie.

De Nederlandse Henk weet dat van hem verwacht wordt dat hij in de klas zijn mening klaar heeft en kan geven, ook al vraagt de docent er niet om. De

Spaanse Juan heeft geleerd dat hij zijn mond moet houden tijdens de les en alleen mag spreken als de leraar hem iets vraagt. Nederlandse studenten die dit horen van Juan, denken dat Juan zich ongelukkig moet voelen omdat hij van de docent zijn mening niet mag geven. Juan is echter verbaasd als hij dit te horen krijgt: 'Nee hoor, zo hoort het toch? Als leerling vind ik het heerlijk om te luisteren naar de docent, hij heeft toch de kennis in huis? Als leerling kun je maar beter stil zijn en luisteren, dat is een stuk prettiger.'

In de communicatie tussen mensen van verschillende culturen werkt je gezond verstand juist tegen je. In interculturele communicatie is het beter om te wachten met het interpreteren van de ander tot je meer over zijn of haar cultuur weet.

**Interculturele
communicatie**

De comfortzone heeft te maken met waarden en overtuigingen: wat jij gelooft dat 'waar' is, wat 'hoort' en 'wat kan wel en wat kan niet'. De comfortzone bestaat uit jouw vertrouwde dagelijkse dingen, patronen en routines. Het is het raamwerk dat zorgt dat de wereld er geordend uitziet. De culturele comfortzone geeft houvast aan een chaotische wereld en dat is noodzakelijk, want als je continu moeten twijfelen aan wat iets betekent, dan worden de wereld en de mensen om je heen onleefbaar.

VOORBEELD 1.4

Hoeveel zoenen?

In België wordt er overmatig veel op wangen gekust. Eén, twee, drie keer. Het kan allemaal en het is mij onduidelijk hoeveel zoenen er bij welke gelegenheid worden gegeven, wat keer op keer leidt tot ongemakkelijke momenten. Dat ontdekte ik toen ik voor het eerst op een verjaardag in België was.

Ik stak mijn hand uit om mezelf voor te stellen, maar mijn hand werd genegeerd of niet eens opgemerkt en de getuiste lippen kwamen al op mijn wang af. En terwijl we elkaar op de wang zoenen, hijg je je eigen naam in het oor van de ander. Daarna is het afwachten of er nog zoenen volgen en zo ja, hoeveel dan. Ik word daar helemaal ongemakkelijk van, loop ook vaak rood aan wanneer ik het aantal kussen niet goed kan inschatten. Nu is het aantal nog tot daar aan toe, maar er werd op die verjaardag van mij verwacht dat ik iedereen zoenend afgang! Zelfs de mannen! Dat werd me toch wat te gortig, dus eindigde ik met een bot 'Hoi allemaal' en een lange armzwaai die door de aanwezige Belgen met verbazing werd bekeken.

Shirley-digital, Vlaamse kuscultuur, 12 januari 2015

1.8 Buiten de comfortzone: zo hoort het niet

Op de volgende bladzijde staan twee afbeeldingen van mensen die je kunt verwachten op het strand. Kun je bij elke afbeelding aangeven of dit binnen of buiten jouw comfortzone valt? Met andere woorden: als jij op hetzelfde strand zou zijn, zou je dit normaal vinden? Past wat je ziet bij jouw waarden van wat wel en niet 'hoort'?

Let op: het gaat er niet om of dit mag, of dat 'iedereen zelf maar moet weten wat ze aantrekken', maar wat jij hier eerlijk, diep vanbinnen, over denkt en voelt.

Kun je aangeven bij welke afbeelding je je het meest en bij welke het minst comfortabel voelt?

Kun je bij die afbeelding ook aangeven wat het precies is wat je 'niet normaal' vindt?

Bijna iedereen in Nederland zal zich bij de foto van de vrouwen in bikini het meest comfortabel vinden. (Nogmaals, het gaat er niet om of iemand mag aantrekken wat hij of zij wil, of dat nu een string, een badpak, een burkini of helemaal niets is, maar wat jij het meest normaal vindt, wat het meest binnen je comfortzone valt.)

In Nederland hebben heel veel mensen dezelfde mening over deze afbeeldingen. Geconfronteerd met deze opdracht geven de meeste mensen aan zich het minst comfortabel te voelen bij de vrouw in burkini. Dat komt doordat iedereen die is opgegroeid in de Nederlandse cultuur, een waarde heeft meegekregen over de manier waarop je je hoort te kleden en te gedragen op het strand. Mensen die daar niet aan mee doen, geven je een oncomfortabel gevoel. Zoals vrouwen in burkini of nudisten op een strand.

De burkini is een uiting dat de vrouw bij de islamitische subcultuur hoort. Echter, veel moslims die in Nederland geboren zijn en zijn opgegroeid, zullen de meisjes in bikini ook het meest normaal vinden. Wanneer zij naar het strand gaan op een zomerse dag, dan verwachten ook Nederlandse moslims dat het strand vol is met mensen in zwembroek en bikini. Ook zij zouden verbaasd zijn als alle vrouwen een burkini droegen. Misschien vinden ze vanuit hun religieuze subcultuur dat een burkini wel zou moeten, maar dat is iets anders dan het normaal vinden. Ook al groei je op in een omgeving met twee culturen, de cultuur van het land waarin je opgroeit en naar school gaat, is jouw geprogrammeerde cultuur. Dat wat iedereen normaal vindt, dat vindt je ook comfortabel.

Tot slot nog twee foto's. Bij welke van de twee voel je je nu het meest comfortabel? De meeste Nederlanders hebben hier moeite mee: beide beelden zijn oncomfortabel, maar om een andere reden. Hier worden twee verschillende waarden aangevallen. Bij de ene wordt de norm overschreden van machtafstand: hoe een baas met een medewerker dient om te gaan en bij de andere die van personal space.

Kortom, wanneer in het contact met anderen een oncomfortabel gevoel de kop opsteekt, is dat een aanwijzing dat je je buiten je comfortzone begeeft en dat je misschien te maken hebt met mensen die er andere waarden en overtuigingen op na houden over 'hoe het hoort'.

Samenvatting

-
- ▶ Cultuur is iets van groepen mensen. Kleine groepen, zoals een gezin, en grote groepen, zoals landen. Mensen zijn onderdeel van allerlei subculturen.
 - ▶ Cultuur zit niet in je DNA, cultuur is aangeleerd door de mensen om je heen, dit heet socialisatie. Je kan cultuur zien als een soort besturingssysteem dat je hersenen aanstuurt. Deze programmering van je hersenen zorgt ervoor dat je je gedraagt volgens de waarden en normen van de culturele groepen waarin je leeft.
 - ▶ Cultuur wordt pas zichtbaar in relatie met andere culturen: cultuur is relatief. In confrontatie met een andere cultuur zal het culturele verschil met die andere cultuur naar voren komen: de culturele dynamiek is veranderd. Jouw cultuur is jouw perspectief op de wereld.
 - ▶ Cultuur geeft een betekenis aan de wereld om je heen. Het maakt zaken, gebruiken en communicatie herkenbaar. Zonder gezamenlijk referentiekader begrijpen mensen in een groep elkaar moeilijker. Cultuur is de gekleurde bril waarmee je de wereld waarneemt.
 - ▶ De betekenis van een voorwerp, gedrag of ritueel is afhankelijk van de context. De betekenis verandert als de context verandert. Een symbool of gedrag kan in de ene cultuur iets totaal anders betekenen dan in een andere cultuur.
 - ▶ Cultuur geeft een gevoel van zekerheid, het geeft betekenis aan de onbekende wereld om je heen. Cultuur is als een gekleurde bril waarmee je naar de wereld kijkt. Het creëert een comfortzone. Een andere cultuur voelt oncomfortabel. De comfortzone heeft te maken met jouw waarden en overtuigingen: wat geloof jij dat 'waar' is, wat 'hoort' en 'wat kan wel en wat kan niet'.
-

Vragen en opdrachten

1

-
- 1 Schrijf minimaal tien cultuurgroepen op die in alle culturen voorkomen.
 - 2 Bij welke cultuurgroepen hoor je zelf?
 - 3 Door wie worden mensen geprogrammeerd?
 - 4 Hoe ben jij zelf geprogrammeerd: wat heb je geleerd over hoe het hoort en van wie heb je dat geleerd?
 - 5 Leg uit wat het verband is tussen de rollen die mensen spelen en de relativiteit van culturen.
 - 6 Welke rollen kun je bij jezelf identificeren?
 - 7 Leg uit hoe het komt dat mensen uit verschillende culturen elkaar soms niet begrijpen.
 - 8 Leg aan de hand van een voorbeeld uit wat culturele context is.
 - 9 Wat is een referentiekader?
-